

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar

The Ottoman Press Association: Establishment And Debates In The Press

Hakan AYDIN*

ÖZET

Basın tarihimizdeki ilk basın meslek kuruluşu girişimi olan Cemiyeti Matbuat-ı Osmaniye'nin temeli, basının yalnızca yeni gazete ve dergilerle değil alışılmamış bir görüş ve yazar çeşitliliğiyle karşılaştığı bir dönemde atılmıştır. Yeni dönemin ilk günlerinde atılan bu adım, ani değişimin yarattığı ruh halini ve oluşturduğu baskıyı karakterize eder. Cemiyet, hem gazetecilerin mesleklerini icra ederken uymaları gereken kuralları belirlemesi hem de basın özgürlüğünü korurken bu özgürlüklerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçları gidermeyi amaçlayan bir tür özdenetim sistemi getirmesi açısından önemli bir girişimdir. Niteliksel tarihsel tasarım karakterini taşıyan çalışma, Türk basın tarihinde önemli bir yeri olan girişimi, Osmanlı basının durumuyla ilgili tartışmalar ışığında bütünlüklü olarak incelenmeyi amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, Osmanlı Basını, Basın Özgürlüğü

ABSTRACT

The first initiative for the establishment of a professional association in our press history, the Ottoman Press Association, Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, was made in a time, that came with not only a wave of new dailies and magazines in the Ottoman press, but also as a wave of unconventional opinions and writers as well. Made in the first days of the new era, this step indicates the state of mood and the pressure created by the rapid change. The association is a particularly important initiative since it proposed a kind of autocontrol system that prescribed principles for journalists to follow while practicing their profession which aimed both the preservation of free speech and also the prevention of unfavorable consequences that might arise from the abuse of freedom. As a quantitative historical design, the study aims to explore this important initiative in an integrated manner in light of the discussions around the Ottoman press.

KEY WORDS

The Ottoman Press Association, Ottoman Press, Freedom of Speech.

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Siyasal tarihimizde 1908–1918 yılları arası, siyasal, sosyal ve ekonomik kültürün yeni oluşumlarını ve önemli başlangıçları temsil etmektedir. Siyasal partiler ortaya çıkmış, iktidar gücünü elde edebilmek için toplumun gönüllü katılımının yaratılması gerekliliği, kamuoyunun desteğini kazanmayı önemli kılmıştır. Yeni siyasal gelişmelere duyulan ilgi, basının yeşermesi ve gelişimi için de elverişli bir ortam yaratmıştır. II. Abdülhamit devrinin suskun çevreleri, kendi düşüncelerinin taşıyıcılığını üstlenecek yayın organlarını birbiri ardına faaliyete geçirmişlerdir. Özgürlükleri ve anayasal bir yurttaşlık hakları sistemini isteyen değişik nitelikteki sivil toplum güçlerinin öncelikle yine yığınsal iletişim yoluyla dünya görüşleri ve düşüncelerini açıklamak amacıyla basın alanına yönelmeleriyle birlikte II. Meşrutiyet’i izleyen birkaç haftayı İstanbul, iki yüzü aşkın gazetenin yayın izni almasıyla karşılar (Gevgilili, 1990: 87–88). 1908 başında bütün ülkede 120 gazete ve dergi varken, Meşrutiyet’in ilk yedi ayında 730 imtiyaz alınmıştır. İstanbul’un 52 olan yayını, 377’ye ulaşmıştır. Bütün ülkedeki yayınların büyük çoğunluğu, 399’u, Türkçedir. Rumca 109, Arapça 67, Fransızca 36, Ermenice 34 imtiyaz alınmıştır (Yust, 1995: 202). Ahmet İhsan Tokgöz, Meşrutiyet’in ilânının ilk on gününde yaşanan basın patlaması ile ilgili şunları aktarır: “Bâbîâli Caddesi gazetecilik ve yazarlık noktalarından çok tuhaf manzaralar gösteriyordu. O neydi? Sanki ülkenin eli kalem tutanlarının hepsi yazar oluyordu! Kimin beş on parası varsa, hemen bir gazete kurmaya kalkıyordu. Hazır parası olmayanlar, evlerindeki mallarını satıp matbaa ve gazete çıkarıyorlardı. Yayına başlayan günlük gazetelerin sayısı elliye geçmişti. Dergilerin, risalelerin hesabı yoktu (...)” (1993: 151–153).

Yalman (1914: 86–88), II. Meşrutiyet’in ilânı sonrası kendini ifade etme isteğinin bir çılgınlık durumunu aldığını belirtir. Herkes despotizm ve baskı kâbusunun sona erişini, coşkuyla, konuşarak ve yazarak kutlamaya sürüklenmiştir. Gece boyunca broşür, resim ve karikatürlerle yoğun bir sokak edebiyatı üretilmiş ve geniş yayılma olanağı bulmuştur. Her gün bazı gazeteler yok olurken yerlerini yenilerine bırakmışlardır. Ayakta kalamayan gazeteler, genellikle bu alanda deneyimi olmayan kişilerce yayınlanmış; bunlar da ya sadece gazete çıkarmak modasına kapılmış ya da reklâmla siyasi ün kazanmak peşinde koşmuşlardır. 1908 hareketiyle beraber Osmanlı topraklarında görülen basın patlamasını, Koloğlu (2005: 21–22), düşündüğünü topluma mal etmek ve geleceğe bırakmak isteyenlerin çabalarının ürünü olarak değerlendirmektedir. Bu patla-

ma hem ulusal egemenlik kavramının pekişmesini sağlamış; hem de serbest tartışma ortamının ilk temellerini atmıştır. Bu uzun vadeli yarara karşılık, patlamanın ilk etkisi anarşi doğurucu olmuştur. Fikir kargaşası egemendir. Meşrutiyet'in ilk günlerindeki özgürlük havası, intikam alma düşüncesiyle hareket edenler için uygun bir ortam yaratmış, basın özgürlüğü her şeyden önce, toplumda "şahsiyat" diye nitelenen, fikirlerden çok kişisel davranışların gündeme getirildiği bir akım şeklinde ortaya çıkmıştır.

Meşrutiyet'in ilânıyla adeta "bir seddin yıkılmasını andırır tarzda" sosyal yaşama aniden giren "matbuat çılgınlığı", bizzat basının ve siyasetin içinde bulunanlar tarafından da geniş yakınmalara yol açmıştır (Birinci, 1987: 333). Zira Meşrutiyet ilân edilir edilmez herkesin kaleme sarılması, çoğu gerçeklikten yoksun yorum ve iddiaların kamuoyunun gündemine taşınmasını sonuçlamıştır. *Servet-i Fünun'*da yayınlanan ve her gün yeni gazetelerin çıktığı, o güne kadar basında adı duyulmamış bir takım yazarların türediği süreci ele alan "Matbuat ve Tesirâtı" başlıklı başmakale, bu durumun eleştirildiği önemli metinlerden biridir. Makale, basın patlamasının yol açtığı sorunları, "şahsiyat" diye nitelenen ve fikirlerden çok kişisel davranışların gündeme getirildiği bir akım şeklinde ortaya çıkan basın özgürlüğü çerçevesinde değerlendirmektedir: "Bir gazetede bir muharrir bağırıyor. Memurlar hırsızdır, alçaktır, denîdir feryadını ayyuka çıkarıyor. Diğer bir gazete, bazı memurlar hakkında vuku bulan tecavüzatı bir lisan-ı takdir ile derc-i sütun-i memnuniyet ediyor. Bunun netâyic ve tesirâtını mülâhaza, katiyen kimsenin hatırına gelmiyor. Gazeteler kendi derç ettikleri mülâhazatı efkâr-ı umumiyenin zübdesi, hülasası addediyorlar" (*Servet-i Fünun*, 18 Ağustos 1324). *Mizan'*da "imza mahfuzdur" kaydıyla yayınlanan başka bir yazı, tenkit sınırlarının zorlandığı durumlara dikkat çekerek *Servet-i Fünun'*un eleştirilerini tamamlar: "Hani, hangi dairede mükemmel bir tensikat, hangi kanun ve nizamda ihtiyacat-ı hazır ile mütenasip bir ıslahat fikriyle amel olacak adam bırakmadınız ki iş görsün. Herkes mevcudiyetinden korkuyor. Tenkidât korkusuyla siz, siz bile ne yazdığınızı bilmiyorsunuz. Sevk-i hamiyetle bir iki söz söyleyeceğim kim bilir neler diyecekler diye içim titriyor" (*Mizan*, 2 Eylül 1324). Hüseyin Cahit ise "Serbestî-i Matbuat" başlıklı yazısında "şahıs ile meşgul olmayalım, icraata bakalım, menafi-i vatana mugayir olanları tenkit edelim" şeklindeki anlayışı eleştirmekte, Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin tüzüğünde yer alacak basın ahlakını ilgilendiren hükümlerin "şahsiyat" bağlamında nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde durmaktadır:

"Şahsiyatın derecesi nedir? Bir şahsa ait sözler demek ise icraat-ı hükümetin hepsi dolayısıyla birer şahsa taalluk edeceğinden, şahsiyat kaydına bu kadar

dar bir mana verilince hiçbir şeyden bahsetmemek icap eder. Faraza Dâhiliye Nezareti bir vali, bir mutasarrıf tayin eder yahut bir dairede tensikat icra olunurken bazı adamlar memuriyetlerinde ibka olunur. Tayin olunan memurlar içinde idare-i hazırada memuriyet-i devlete gelemeyecek kimseler bulunursa, ibka edilenler devr-i sabıkın lekeli adamları olursa o zaman gazetelerin şahsiyata karışmamak endişesiyle sükût etmelerini talep etmek katiyen muhikk olmaz. İdare-i hazıraya karışmayan, umur-ı devlet üzerinde artık icra-yı tesir edemeyen bir takım adamların sırf hususi maâbını (ayıp) ta'dâd etmek, çirkin imalarda bulunmak hiçbir zaman affedilemez. 'Şahsiyat' kelimesinin –bu yolda tefsir edilmek şartıyla– külliyyen aleyhindeyiz" (*Tanin*, 20 Ağustos 1324).

Bu koşulların yarattığı belirsizlik ortamında, *Muharririn-i Osmaniye Cemiyeti* gibi meslekleşme eğilimi taşıyan bazı arayışların çözüm yolu olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Bunu kanıtlayacak gelişmeler de olur. Koloğlu'nun (2005: 35) 12 Ağustos 1908 tarihli *Millet*'ten aktardığına göre Meşrutiyet'in ilânının üçüncü günü bir cemiyet kurmak üzere Osmanlı yazarları toplanırlar ve bu iş için geçici bir heyet görevlendirirler. Fakat "her dilin arkasında ayrılıkçı bir akımın var olduğu çok dilli, çok çıkarıcı yapı" nedeniyle bu yönde bir istek olmasına rağmen Muharririn-i Osmaniye Cemiyeti kurulamamıştır. Bu durum gazetenin de (*Millet*) tepkisini çekmiştir: "Cemiyet ne zaman kurulacak? Bu Cemiyete olur olmaz yazarlar kabul edilecek mi?". Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin kuruluş sürecinde gazete sütunlarını kaplayan ve örneklerine yenileri eklenebilecek bu tartışmalar, Osmanlı topraklarında gazeteciliği belirli ilkelere sahip bir meslek haline getirme çabalarını bir dereceye kadar izah etmektedir. Nitekim Hüseyin Cahit, "Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye" başlıklı yazısında, Meşrutiyet'in ilk günlerinde *Tan* gazetesi muhabirine mülakat veren Dâhiliye Nazırı Hakkı Bey'in, "biz hürriyet üzerine müesses bir idare isteriz ve bilhassa hürriyet-i matbuat isteriz. Bunun bilcümle fenalıklarına katlarız. Çünkü bu zaruri bir fenalıktır. Hükümeti ekseriya, matbuatın beyanatı irşad ve tenvir eder" şeklindeki sözlerine atıfta bulunarak Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin, basın özgürlüğünün doğuracağı sakıncaları mümkün olduğu derecede sınırlamak amacıyla kurulduğunu belirtmiştir. Ona göre "basın özgürlüğü" sınırsız bir özgürlük biçiminde algılanamaz. Zira sınırsız, kontrolsüz kalan her kuvvet suiistimale müsaittir. "İstibdada" eğilimlidir. Basın özgürlüğünü "bu muzır vadiye" dökülmekten men edecek sınır öncelikle "kanun"dur. Böyle olmakla beraber basın özgürlüğü açısından bir sakınca yaratmaksızın düzenlenecek bir basın kanunu, gazetelerin nüfuz ve tesirlerine karşılık gelecek güç ve mahiyeti haiz olamaz. Bunun içindir ki basına karşı ancak kamuoyu et-

kili bir kontrol görevini yerine getirebilir. İşte Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye bu görevi üstlenecektir (*Tanin*, 30 Ağustos 1324).

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin kuruluşu, II. Meşrutiyet'le birlikte gazetecilik yaşamında meydana gelen önemli gelişmelerden biridir. Basının yalnızca yeni gazete ve dergilerle değil, alışılmamış bir görüş ve yazar çeşitliliğiyle karşılaştığı bir dönemde (Gevgilili, 1990: 88) atılan bu adım¹, ani değişimin yarattığı ruh halini ve oluşturduğu baskıyı karakterize etmektedir (Yalman, 1914: 86). Cemiyet, hem gazetecilerin mesleklerini icra ederken uymaları gereken kuralları belirlemesi hem de basın özgürlüğünü korurken bu özgürlüklerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçları gidermeyi amaçlayan bir tür özdenetim sistemi getirmesi açısından önemli bir girişimdir. Fakat literatürde hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Bu tür incelemelerin yapılması basın tarihimize ilgili bilgi eksikliklerinin giderilmesi için zorunludur. Basın tarihimizdeki ilk basın meslek kuruluşu olan *Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye*'yi (Topuz, 1996: 195) konu edinen çalışma, Türk basın tarihinde önemli bir yeri olan girişimi, Osmanlı basınının durumuyla ilgili tartışmalar ışığında inceleyerek akademik bilgi birikimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle temel kaynakları, Cemiyet hakkında özgün bilgiler sunan ve ilgili sayıları İstanbul Üniversitesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden temin edilen dönem gazeteleridir: *İkdam*, *Mizan*, *Servet-i*

¹ Basın çalışanlarının kendi aralarında kurduğu diğer örgütler, *Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti*, *Matbuat-ı Osmaniye Makineciler Cemiyeti*, bu çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Bu örgütlerin o dönemde basın çalışanlarının haklarını korumak bakımından ileri bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. *Tanin*'de yayınlanan iki ilân bu konuda fikir üretmeye yardımcı olabilir: "Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti'nin verdiği karar üzerine bayram günleri mürettepler tatil edeceklerinden bayramın ikinci ve üçüncü günleri umum gazeteler gibi *Tanin* de intişar etmeyecektir (*Tanin*, 13 Teşrin-i Evvel 1324). Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti Reisi Tahir Efendi'nin *Tanin*'de yayınlanan bir mektubundan Cemiyet'in o sıralar yeni kurulduğu ve onay için Şura-yı Devlet tarafından incelendiği ortaya çıkmaktadır. Cemiyet, bazı gazetelerin tepkisine rağmen müretteplerin haklarını korumak konusunda kararlı davranmıştır (*Tanin*, 17 Teşrin-i Evvel 1324). "Matbuat-ı Osmaniye Makineciler Cemiyeti'nden Beyazıt'ta Hulusi Efendi Matbaası'nda Litografi makinecilerinden Süleyman Efendi, matbaada çalışmakta iken kazaen sol kolunu makineye kaptırmıştır. Mümaileyh bir koldan mahrum ve bi-t-tab' fevkalade elim ıztrâbât altında işsiz-güçsüz kaldığı, tedavisi mecburiyetinde bulunduğu kadar, ailesinin temin-i maişetini nazar-ı dikkatten dūr tutmamaya mecbur bulunduğu böyle bir sırada matbaa sahibi Hulusi Efendi'den hasb-el-insaniye olsun küçük bir muavenet görmesi icap ederken Hulusi Efendi kendisinden en küçük bir hassa-i nezaketi bile dirîğ etmiş, hiçbir lütüfta bulunmamıştır. Bunu haber alan Cemiyetimiz hemen Süleyman Efendi'nin muavenetine şitâbân olmuş ve kendisine tesviye-i ihtiyacına medar olacak mikdar-ı kâfi nakit ita olunduğu gibi amelîyat-ı lâzimenin icrası için bir hastaneye yatırılması esbabına tevessül edilmiştir" (*Tanin*, 17 Teşrin-i Sani 1324).

*Fünun, Tanin*² ve *Yeni Gazete*. Cemiyet hakkında bilgiler sunan basılı incelemeler³ ikincil kaynaklar arasındadır. Niteliksel tarihsel tasarım karakterini taşıyan çalışmada, Cemiyetin kuruluşu, amaç ve görevleri, Osmanlı basınının durumuyla ilgili tartışmalar ışığında ele alınmıştır.

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin Kuruluşu

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin kuruluşu, çok sayıda gazetenin birbiri ardına yayın hayatına atıldığı, basın özgürlüğünün görece korunduğu, basın henüz siyasal oluşumları destekleyen yayın organları olarak kamplara bölünmediği bir döneme, Meşrutiyet'in ilk günlerine rastlamaktadır. Ahmet İhsan Tokgöz (1993: 154), Cemiyetin kuruluş tarihi olarak 17 Temmuz 1324/30 Temmuz 1908'i verir. Gazetecilerin bir meslek kuruluşu etrafında örgütlenmesi düşüncesi, *Tanin*'den Hüseyin Cahit, *İkdam*'dan İsmail Hakkı ve *Yeni Gazete*'den Abdullah Zühtü'nün girişimiyle güç kazanmış ve hayata geçme olanağı bulmuştur. Osmanlı gazetecileri, kurulacak cemiyetin amaç ve teşkilatı hakkında müzakerelerde bulunmak üzere hemen Sirkeci Gazinosu'na davet edilirler. Başlangıçta Abdullah Zühtü Bey, böyle bir cemiyetin gerekliliği konusunda kısa bir konuşma yapmış; Cemiyetin kuruluş işlemleriyle meşgul olmak üzere geçici bir idare heyeti oluşturulmasına ve başkanlığına da Abdullah Zühtü Bey'in getirilmesine oybirliği ile karar verilmiştir. Geçici idare heyeti, *Pozantion Gazetesi* Sahibi ve Başyazarı Pozant Efendi, *Proodos Gazetesi* Başyazarı Espanodi ve *El Tiempo Gazetesi* Yazarı Taranto Efendi'den oluşmaktadır. Hüseyin Cahit ve İsmail Hakkı Beyler bu heyete refakat etmek üzere seçilmişlerdir. Yapılan müzakereler ve Avrupa'da kurulmuş benzer cemiyetlerin tüzük ve teşkilatları hakkında yapılan araştırmalar sonucunda Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin tüzüğü hazırlanmış ve aşağıda isimleri yazılı olan daimi üyeleri belirlenmiştir. Tüzük taslağı, madde madde incelenip tartışıldıktan ve gerekli düzeltmeler yapılarak kabul ve tasdik edilmiştir (*Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324).

Ahmet Emin Yalman, Cemiyetin kuruluşunu şöyle anlatmaktadır: "Benim gazeteciliğe girmeme vasıta olan Abdullah Zühtü Bey teşebbüsü ele aldı. Bizi Sirkeci garının karşısındaki lokantanın bahçesinde akşama doğru topladı. İstibdadın çöktüğüne, sansür devrinin kapandığına, gazetecilere yeni vazifeler ve

² Bu gazetenin ilgili sayıları, Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen SBA-09-898 numaralı "II. Meşrutiyet Dönemi Basın Dünyasında *Tanin* Gazetesi" adlı proje kapsamında temin edilmiştir.

³ Tarık Zafer Tunaya'nın Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin tüzüğünü de içeren eseri, bunların başında gelmektedir. Bkz: Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C: I, İletişim Yayını, İstanbul, 1998, s. 512-515.

mesuliyetler düştüğüne, el ele çalışmak lazım geldiğine dair bir konuşma yaptı. Elli kişi kadar vardık. Osmanlı Matbuat Cemiyeti adlı bir Cemiyet'in kurulması derhal kararlaştırıldı ve seçimleri yapıldı" (1997: 69). Cemiyetin kuruluşu, tüzükten alınan amaç ve görevlerine dair kısa açıklamalarla birlikte dönemin önde gelen gazetelerinde heyecanla duyurulur (*Tanin*, 27 Ağustos 1324; *Servet-i Fünun*, 2 Eylül 1324; *Mizan*, 4 Eylül 1324). 30 Ağustos 1324 tarihli *Tanin*, Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye İdare Meclis'inin 29 Ağustos 1324 tarihli toplantısında Abdullah Zühtü'nün başkan seçildiğini duyurur, Osmanlı basınını bilen, deneyimli ve güçlü bir kalem olarak nitelediği gazeteciyi tebrik eder. Mihran Efendi veznedarlığa, Şura-yı Devlet eski üyelerinden Sufuti Ziya Bey de kâtipliğe seçilmişlerdir (*Mizan*, 4 Eylül 1324).

Tanin (2 Eylül 1324) ve *Yeni Gazete* (2 Eylül 1324)'de yayınlanan tüzüğüne göre Cemiyetin kurucuları şunlardır:

Ahmet Cevdet Bey	(<i>İkdam</i> 'ın Sahibi)
İsmail Hakkı Bey	(<i>Tanin</i> yazarlarından)
Pozant Efendi	(<i>Pozantion</i> 'un Başyazarı)
Tevfik Efendi (Selanikli)	(<i>Sabah</i> yazarlarından)
Cenap Şahabettin Bey	(<i>Servet-i Fünun</i> yazarlarından)
Hüseyin Cahit Bey	(<i>Tanin</i> 'in Başyazarı)
Samih Bey	(<i>İttifak</i> 'ın Başyazarı)
Abdullah Zühtü Bey	(<i>Yeni Gazete</i> 'nin Sahibi)
Fresko Efendi	(<i>El Tiempo</i> 'nun Başyazarı)
Mahmut Sadık Bey	(<i>Servet-i Fünun</i> 'un Başyazarı)
Murat Bey	(<i>Mizan</i> 'ın Sahibi)
Mihran Efendi	(<i>Sabah</i> 'ın Sahibi)
Nikolaidi Efendi	(<i>Konstantinopolis</i> 'in Sahibi)

Başlangıç günlerinin olumlu havasının Cemiyetin kurucular listesine yansıdığı söylenebilir. Kurucular arasında azınlık gazetelerine de yer verilmesi, "ittihad-ı anasına" doğru ilerleme konusundaki umutları ifade etmektedir. *Yeni Gazete*'nin yazdığına göre üyelerden *İkdam*'ın Sahibi Cevdet Bey işlerinin çoklu-

ğunu gerekçe göstererek istifa etmiştir. Aynı şekilde işlerinin çokluğunu gerekçe göstererek affını isteyen Pozant Efendi yerine yazar ve dava vekili Zehrab Efendi seçilmiştir. Espanodi Efendi ise Yunan uyruklu olduğundan yerine *Konstantinopolis*'in Sahibi Nikolaidi Efendi'nin İdare Meclisi Üyesi olması kararlaştırılmıştır (*Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324). Gazete koleksiyonlarından Cemiyete üye olan isimleri izlemek de mümkündür. Cemiyetin 13 Eylül 1324 tarihli toplantısında *Tercüman-ı Hakikat*'in Müdürü Mehmet Cevdet, *Yeni Gazete* yazarlarından Cemiyet Kâtibi Sufuti Ziya ve Hakkı Behiç, *İkdam* yazarlarından Ali Reşat ve Ekrem, *Boşboğaz*'ın sahibi Hüseyin Rahmi Beyler ile dönem yazarlarından Halit Ziya ve Ahmet Hikmet oybirliğiyle üye kabul edilmişlerdir (*Tanin*, 14 Eylül 1324; *Yeni Gazete*, 14 Eylül 1324). 17 Eylül 1324 tarihli toplantı da ise Maarif Nazırı Ekrem Bey, Ahmet Rasim Bey, Mahmut Bey, Fuçuyan Misak Efendi ve Kartik Efendi üyeliğe seçilmiştir (*Tanin*, 18 Eylül 1324).

Amaç ve Görevleri

Tüzükte Cemiyet'in kuruluş amaçları şöyle belirtilmiştir: Cemiyeti Hükümete resmen tanıtmak, basın suçlarının yargılamasında Cemiyet Meclis-i İdare-si'nin "heyet-i adül" olarak tanınmasını Hükümete kabul ettirmek, Osmanlı basınının, fikir özgürlüğü bakımından sakınca oluşturmamak üzere, ulusal politikalara ve genel ahlaka uygun bir yol izlemesi ve "selamet-i vatan" mukaddes fikri etrafında birleşmesi için çaba göstermek, Avrupa'daki basın örgütleriyle dostça ilişkiler kurmak, Cemiyet üyeleri arasında kardeşlik ve karşılıklı yardım esaslarını hazırlamak ve bu yolda bir nizamname tertip etmek, Cemiyet üyelerinin, Avrupa'da olduğu gibi, ulaşım araçları ve haberleşme ile başta tiyatro olmak üzere sanat kurumlarından en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak, Osmanlı basınının ülke içi ve ülke dışında şeref ve haysiyetini muhafaza etmek (*Tanin*, 2 Eylül 1324; *Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324).

Tüzüğün 12-16. maddeleri Cemiyetin görevlerine ilişkin esasları düzenlemiştir. Bunlar arasında basın ahlakını ilgilendiren hükümler de bulunmaktadır. Cemiyet üyeleri ve gazeteler arasında ortaya çıkacak anlaşmazlıkların çirkin bir hale dönüşmesini engellemek için hakem rolü üstlenmek İdare Meclisi'nin görevleri arasında sayılmıştır (13. madde). Bir sonraki maddede ise (14. madde) Cemiyete üye gazetelerin; şantaj yapamayacağı, çirkin söz ve imadan, genel ahlaka aykırı içerikten kaçınması gerektiği, yabancı ülkelerden veya Osmanlı unsurlarından birinin haysiyetini kırıcı ve izzeti nefsinin yaralayıcı yayınlarda bulunamayacağı belirtilmiştir (*Tanin*, 2 Eylül 1324; *Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324). Bunlar aynı zamanda basın tarihimizdeki ilk basın meslek ilkeleri olarak nitelenmektedir (Demir, 1998: 40).

15 ve 16. maddeler, özdenetimi sağlamaya dönük olarak, bir önceki maddede belirtilen hususlara uyulmaması halinde uygulanacak yaptırımları içermektedir: Gazetelerden biri, bir şahıs hakkında ahlaka aykırı bir biçimde saldırgan bir yayında bulunduğu takdirde vuku bulan şikâyet veya ihbar üzerine İdare Meclisi toplanarak durumu araştıracaktır. Söz konusu sataşmanın genel ahlaka aykırı bir şekilde icra edildiğine kanaat getirilirse ve bu fiili işleyen Cemiyete üye bir gazeteci-yazarsa, hakkında verilecek karara uyacaktır. Aynı fiil, Cemiyete üye olmayan gazeteci-yazar tarafından işlenirse Cemiyetin vereceği “ta’yîb” (ayıplama) kararı gazetelere tebliğ edilecektir. Üç kere tarziye (özür dileme) vermeye mecbur olan yazar eğer Cemiyet üyesi ise ihraç edilecektir. 21. madde de ise yayın hakkına ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre bir makale, yazarının ve yayımlandığı gazete sahibinin izni olmaksızın yayınlanamayacak, yapılan alıntılarda kaynak gösterilecek, bir gazete veya derginin tercüme edeceğini duyurduğu bir eseri diğer gazete ve dergiler tercüme etmeyecektir (*Tanin*, 2 Eylül 1324; *Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324).

Hüseyin Cahit Yalçın, *Tanin*'de yayınlanan “Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye” başlıklı yazısında (*Tanin*, 30 Ağustos 1324) Cemiyetin kuruluş gerekçelerini tüzüğe yansıtılan esaslardan geçerek ayrıntılı bir biçimde açıklamaktadır. Bunların başında, basın özgürlüğünün sınırsız bir özgürlük olarak algılanmasının doğuracağı sakıncaların, genel ahlaka aykırı bir şekilde kişilik haklarına saldırıda bulunulmasının önlenmesi gelmektedir. Zira “Serbestî-i Matbuat” başlıklı yazısında belirttiği üzere Heyet-i Vükelâ üyelerinin bile “ta’rîz-i matbuata uğramak endişesiyle” görevlerini yapamaz hale gelmesi, Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin geçici yönetimini, kabinenin oluşum sürecinde Heyet-i Vükelâya karşı güvence vermek zorunda bırakmıştır: “Vükelâdan birinin ahvâl-i maziyesi hakkında ta’rîzata kıyam edilmeyerek sırf icraat-ı hazıralarına atf-ı nazar-ı ehemmiyet edilmesi ve bu icraatta menafi-i memlekete mugayir bir nokta görülürse tenkit olunmasını ekseriyet-i ârâ ile karargîr olmuştur” (*Tanin*, 20 Ağustos 1324). Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, gazetelerin birinde bu yolda bir yayın yapıldığında adeta gayr-ı resmi bir mahkeme işlevi görecektir. Yalçın'a göre Cemiyetin yürütmesi gereken bu çalışmayı kanundan beklemek hatadır. Cemiyet, genel ahlaka verdiği önem kadar, siyasi ve sosyal içerikli yayınları da göz önünde bulunduracaktır. Birbirlerine gittikçe ısındırılmaya muhtaç olan Osmanlı unsurları arasında kin ve nefret yaratacak yayınlar, yabancı devletlerinden birini küçük düşürücü makaleler bunların başında gelmektedir. Bu durumda bir takım gazetelerin “muzır neşriyatının” önü alınmış olacaktır. Çünkü Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin, “adem-i tasvip” (onaylamama) ve “adem-i iştirak” (katılmama) yönündeki kararı gazetelerin bu tür yayınlarını etkisiz kı-

lacaktır. Osmanlı basınıni içerde ve dışarıda Şeref ve haysiyetini muhafaza etmeyi dışünen Cemiyet, takip edeceği programa basın sularının yargılamasında “heyet-i adıl” usulünün uygulamaya konmasını ve Cemiyet İdare Meclisi’nin “heyet-i adıl” olmasını temin etmeye çalışmayı da almıştır. “Heyet-i adıl” bir fiilin suç sayılıp sayılmayacağına karar vermektedir. Basın aracılığıyla yapıldığı iddia edilen fiilin suç teşkil edip etmediğini en iyi basın mensupları karar verecektir. Cemiyet, basın sularının yargılanmasında bir bilirkişi vazifesini görerek mahkemelerin işini kolaylaştırmayı görev saymıştır (*Tanin*, 30 Ağustos 1324).

Cemiyetin kurucu uyelerinden İsmail Hakkı, *İkdam*’da yayınlanan “Matbuat ve Meslek-i Haricimiz” başlıklı makalesinde Cemiyetin amaç ve görevlerini, basın özgürlüğünün, özellikle devletin dış politikasını ilgilendiren alanlarda, düzenlenmesi ve sınırlanması bağlamında değerlendirmektedir: Devletin dış politikasını ilgilendiren konularda Osmanlı basınınin böyle bir cemiyetin “nüfuz-u manevisi” altında kalması birçok yönden gereklidir. Matbuat kanun dairesinde serbest olduğundan her konuda olduğu gibi devletin dış politikasını ilgilendiren alanlarda da kanuna ve genel ahlaka uymak Şartıyla her eli kalem tutan yazar istediği gibi yazabilir. Ancak her özgürlüğü olduğu gibi bu yoldaki özgürlüğü de sınırlandıran önemli bir nokta vardır: Selamet-i vatan. Fakat “selamet-i vatani” ihlal edecek neşriyat hangileridir? Ne tür makaleler dış güvenlik için tehlikeli sayılabilir? İsmail Hakkı’nın bu sorulara yanıtı, bu konuda gazetecinin kılavuzunun bizzat kendi vicdanı olduğu yönündedir. Hr kalemlerin dış politikaya ilişkin yazılarından doğabilecek sakıncaların ne yolda sınırlandırılabilceği hususunda ise kalem sahiplerini zorlamak yerine rızalarını kazanmanın önemini vurgular. Diğer bir tabirle gazeteler, kendi kendilerini bir kayıt ve rabıta altına almalıdırlar. Gazetelerin devletin dış politikasını ilgilendiren konularda kendilerini sınırlandırmaları, gazetecilerin yine kendi hamiyetlerine, vatanseverlik duygularına kalmış bir konudur. Cemiyet-i Matbuat işte bu görevi yerine getirecek ve dış politika ile ilgili önemli bir gelişme olduğunda derhal bir politika belirleyerek Cemiyete üye olan gazetelerin bu politikaya uygun davranmalarını sağlayacaktır. Ancak bu politika çok önemli gelişmelere binaen uygulanabilir. Diğer konularda her gazete ve her yazar yine müstakil kalmalıdır (*İkdam*, 28 Ağustos 1324).

İlk Girişimler

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye yöneticileri (Abdullah Zühtü ve Hüseyin Cahit) tüzükte belirtilen amaçlar doğrultusunda hızlıca harekete geçmişler ve Sadrazam Kamil Paşa’ya müracaat ederek Cemiyetin Hkmete tanınması ve

basın suçlarının yargılmasında gazetecilerden oluşan bir “heyet-i adûl” tayin edilmesi konusunda destek istemişlerdir (*Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324). Bu durum başlangıçta Cemiyetin düzenli olarak çalıştığını ve dönem gazetelerinde yayınlanan ilânlardan anlaşıldığı üzere periyodik olarak toplandığını göstermektedir. Aynı gazetelerden Cemiyet diğer çalışmalarını izlemek de mümkündür. Cemiyet Reisi Abdullah Zühtü’nün, Cemiyet adına İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey’e çektiği telgraf bunun bir örneğidir: “Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti, İngiltere Hariciye Nazırı Sir Edward Grey Hazretlerine, Osmanlılar lehinde vuku bulan beyanat-ı siyasiyeleri münasebetiyle en samimi hissiyat-ı minnetdârânesini takdim eder. Matbuat-ı Osmaniye efkârı hak ve adaletle o derece meşhûn olan beyanat-ı mezkûreyi, bu efkârın o kadar pâ-mâl olduğu şu hengâmede, bihakkın takdir ve zat-ı âlî-i asîlânelerine hissiyat-ı amîka-i şükranını bildirmekle bütün Osmanlıların hissiyat-ı müşterekesine tercüman olur” (*Tanin*, 28 Eylül 1324).

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye’nin kuruluşu uluslararası basın çevrelerinde geniş yankı uyandırmıştır. Cemiyetin Berlin’de toplanan Uluslararası Basın Kongresi’nde Paris Matbuat Cemiyeti Kâtibi aracılığıyla kendini tanıtmaya fırsatı yakalaması ve kongrede Cemiyetin delegesinin gelecek toplantının İstanbul’da yapılması önerisinin değerlendirilmeye alınması önemli bir gelişme olarak görülebilir. Gazeteler, konuyla ilgili haberlerinde yabancı basın örgütlerinin ilgisini Bâbiâli’den de bekledikleri kaydı düşmeyi ihmal etmemişlerdir (*Yeni Gazete*, 17 Eylül 1324; *Mizan*, 4 Eylül 1324). Bâbiâli’nin ilgisizliğinin ne ölçüde etkili olduğu bilinmemekle birlikte Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye’nin, Osmanlı Devleti’nde gazeteciliğin ilkelere sahip bir meslek haline gelmesi için birbirini izleyen girişimleri uzun süre devam edememiştir. Yalman, (1914: 86) Cemiyetin bir tüzük hazırlamaktan öteye gidemediğini belirtir. Topuz ise (1996: 195) başarısızlığın nedenini gazetecilerin bir türlü Cemiyetin kongresini toplayamamaları olarak açıklamaktadır. Basın tarihimizin bu ilk meslek kuruluşu, I. Dünya Savaşı ortalarında (1917), Alman Matbuat Cemiyeti’nin Türk gündelik gazetelerinin başyazarlarından bazılarını Almanya’ya davet etmek istemesi üzerine, *Osmanlı Matbuat Cemiyeti* adıyla Mahmut Sadık Bey’in başkanlığında yeniden örgütlenecektir (İskit, 1943: 294–295; Tokgöz, 1993: 154).

SONUÇ

Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye, hem gazetecilerin mesleklerini icra ederken uymaları gereken kuralları belirlemesi hem de basın özgürlüğünü korurken bu özgürlüklerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçları gidermeyi amaçlayan bir tür özdenetim sistemi getirmesi açısından Türk basın tarihinde önemli yere sa-

hip bir girişimdir. Kuruluşun temeli, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu tüm sorunların çözüme kavuşturulacağına dair beklentilerin doruk noktasına çıktığı, basın özgürlüğünün görece korunduğu, basının henüz siyasal oluşumları destekleyen yayın organları olarak kamplara bölünmediği bir dönemde, Meşrutiyet'in ilk günlerinde atılmıştır. Bu süreçte Osmanlı basınına egemen olan tartışmalar, her şeyden önce, basın ahlakını ve özdenetimi sağlamaya yönelik bir meslek kuruluşuna duyulan gereksinimi açığa çıkarması bakımından önemlidir. Yeni dönemin başlangıcında atılan adımlar, basının yalnızca yeni gazete ve dergilerle değil alışılmamış bir görüş ve yazar çeşitliliğiyle de karşılaştığı bir sürecin, ani değişimin yarattığı ruh hali ve oluşturduğu baskının izlerini taşır. Cemiyetin kuruluşu, Osmanlı basını tarafından coşkuyla karşılanırsa da Osmanlı Devleti'nde gazeteciliğin ilkelere sahip bir meslek haline gelmesi için birbirini izleyen girişimleri uzun süre devam edememiştir. Meşrutiyet'in ilk günlerinde yakalanan uzlaşma ortamının yerini bir süre sonra kısır çekişmelere ve siyasal kamplaşmalara bırakması başarısızlığın nedenleri konusunda fikir üretmeye yardımcı olabilir. ©

KAYNAKLAR

İkdam

Mizan

Servet-i Fünun

Tanin

Yeni Gazete

Birinci, Ali (1987). "Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nı Destekleyen Matbuat", *Tarih ve Toplum*, Sayı 42.

Demir, Vedat (1998). *Türkiye'de Medya ve Özdenetimi*, İstanbul: İletişim Yayını.

Devellioğlu, Ferit (2002). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Gevgilili, Ali (1990). *Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi, Sivil Toplum, Basın ve Atatürk*, İstanbul: Bağlam Yayını.

İskit, Server (1943). *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayını.

Koloğlu, Orhan (2005). *1908 Basın Patlaması*, İstanbul: BAS-HAŞ Yayını.

Tokgöz, A. İhsan (1993). *Matbuat Hatıralarım*, Alpay Kabacalı (Hz.), İstanbul: İletişim Yayını.

Topuz, Hıfzı (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Tunaya, T. Z. (1998). *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C: I, İstanbul: İletişim Yayını.

Yalman, A. Emin (1914). *The Development of Modern Turkey As Measured by its Press*, New York: Columbia University.

Yalman, A. Emin (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 1888-1922*, C.I, Erol Şadi Erdiç (Hz.), İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.

Yust, K. (1995). *Kemalist Anadolu Basını*, Orhan Koloğlu (Hz.), Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını.

EK-1: Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye Nizamnamesi (*Tanin*, 2 Eylül 1324; *Yeni Gazete*, 2 Eylül 1324).

Madde 1 – Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye teşekkül etmiştir.

Madde 2 – Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'nin emr-i tesisi ile meşgul olan azası hurûf-i hecâ tertibiyle (harf sırası) şunlardır:

Ahmet Cevdet Bey	(<i>İkdam</i> Gazetesi Sahibi)
İsmail Hakkı Bey	(<i>Tanin</i> Gazetesi Muharrirlerinden)
Pozant Efendi	(<i>Pozantion</i> Gazetesi Başmuharriri)
Tevfik Efendi (Selanikli)	(<i>Sabah</i> Gazetesi Muharrirlerinden)
Cenap Şahabettin Bey	(<i>Servet-i Fünun</i> Muharrirlerinden)
Hüseyin Cahit Bey	(<i>Tanin</i> Gazetesi Başmuharriri)
Samih Bey	(<i>İttifak</i> Gazetesi Başmuharriri)
Abdullah Zühtü Bey	(<i>Yeni Gazete</i> Sahibi)
Fresko Efendi	(<i>El Tiempo</i> Gazetesi Başmuharriri)
Mahmut Sadık Bey	(<i>Servet-i Fünun</i> Gazetesi Başmuharriri)
Murat Bey	(<i>Mizan</i> Gazetesi Sahibi)
Mihran Efendi	(<i>Sabah</i> Gazetesi Sahibi)
Nikoladi Efendi	(<i>Konstantinopolis</i> Gazetesi Sahibi)

Suret-i Kabul

Madde 3 – Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'ye kabul edilecek zatlar azadan ikisinin tavsiye ve delaletiyle takdim olunarak rey-i hafiye müracaat edilecek ve umum aza-yi asliyenin sülûsân-ı (üçte iki) ekseriyeti ile cemiyete kabul olunacaktır. Cemiyete kabul için vuku bulacak tavsiye ile intihap için rey toplanması arasında üç gün vakit bırakılacaktır. Kabulü zımında (için) bir kere teklif vaki olup da kabul edilmeyen zat için bir sene geçmeden ikinci bir teklif mesmû olamaz.

Cemiyet Azası

Madde 4 – Cemiyet azası iki kısımdır: Aza-yi asliye, aza-yi fahriye. Aza-yî asliyenin tâbiyyet-i Osmaniye'yi haiz bulunmaları meşruttur. Aza-yi fahriye, gazeteciler arasında sırf tesis-i rabîta-i muhâdenet maksadıyla kabul edileceklerinden tâbiyyet-i Osmaniye'yi haiz bulunmaları lazım değildir. Bunlar cemiyetin müzakerat-ı dâhiliyesine, intihabatına iştirak etmezler.

Madde 5 – Cemiyete dâhil olan aza, kabul anından itibaren sair azanın kâffe-i hukukuna maliktir.

Hakk-ı İştirak

Madde 6 – Cemiyetin masarifine karşılık olmak üzere bir defaya mahsus olarak beş yüz kuruş ve her ay elli kuruş tediye edeceklerdir. Aza-yi fahiye yalnız şehri elli kuruş itasıyla mükelleftirler.

Cemiyetin Teşkilatı

Madde 7 – Cemiyetin bir reisi, bir meclis-i idaresi ve bir sandukkâr (veznedar) ile şimdilik bir kâtibi olacaktır. Reis ile sandukkâr fahrî olarak ifa-yi hizmet eder. Kâtibe münasip bir maaş verilecektir. Kâtip, dâhiliye müdüriyeti vazifesini de ifa edecektir.

Madde 8 – Reis altı ayda bir kere meclis-i idare tarafından ve meclis-i idare azaları arasından rey-i hafî suretiyle intihab edilir. Reisin tekrar intihabı caizdir. Sandukkâr ile katip meclis-i idare tarafından tayin olunur.

Madde 9 – Meclis-i idare bir reis ile on iki azadan mürekkep olup ilk seneye mahsus olmak üzere müesseslerden ibaret bulunacaktır. Bir sene hitamında umum aza-yi asliye meyanından ekseriyet-i ârâ ile ve intihab-ı hafî usulüyle teşkil edilecektir.

Madde 10 – Reis veya meclis-i idare azaları hasb-el-icab gaybûbet ettikleri takdirde yerlerine cemiyet azasından birini tevki edebileceklerdir.

Cemiyetin Esbab-ı Teşekkülü

Madde 11 – Cemiyetin esbab-ı teşekkülü ber-vech-i âtîdir:

- 1- Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'yi Hükümete resmen tanıtmak.
- 2- Matbuat cerâiminin muhakemesine heyet-i adûl usulünün mer'iyetini ve Matbuat-ı Osmaniye Meclis-i İdaresi'nin heyet-i adûl olarak tanınmasını hükümete kabul ettirmek.
- 3- Matbuat-ı Osmaniye'nin serbestî-i efkâr ve mütâlaâta halel gelmemek üzere menafi-i vatanı ve adab-ı umumiyeyi temine hadim bir tarik takip etmeleri ve "selamet-i vatan" fikr-i mukaddesi etrafında ittihat eylemeleri esbabını temin etmek.
- 4- Avrupa'daki matbuat cemiyetleri ile münasebatta bulunarak revâbıt-ı dostane peydasına çalışmak.
- 5- Cemiyet azası arasında uhuvvet ve muavenet-i mütekebile esaslarını hazırlamak ve bu yolda bir nizamname tertip eylemek.

- 6- Cemiyet azasının Avrupa'da olduğu gibi vesait-i nakliye ve muhabere ile tiyatrolardan vesair kâffe-i müessesat-ı sanatkârane ve esbab-ı medeniyeden mümtaz bir surette istifadelerini temin etmek.
- 7- Matbuat-ı Osmaniye'nin dahilen ve haricen şeref ve haysiyetini muhafaza etmek.

Vezaif

Madde 12 – Reis, Hükümete ve harice karşı cemiyetin vekildir. Meclis-i İdare'ye ri-yaset eder. Tesâvî-i ârâ vukuunda reyi galip addedilir.

Madde 13 – Meclis-i İdare haftada iki defa ve icabına göre daha ziyade toplanır.

Meclis-i İdare'nin vezâifi şunlardır:

- 1- Cemiyetin esbab-ı teşekkülünü temine çalışmak.
- 2- İcabında Meclis-i Umumi'yi toplamak.
- 3- Cemiyet azaları arasında zuhur edecek ihtilâfâtâ hakem olmak ve gazeteler arasında zuhur edebilecek ihtilâfâtın çirkin bir vadiye dökülmesini men için hakem vazifesini icra etmek.
- 4- Cemiyete ait kâffe-i hususatı tezekkür etmek.

Madde 14 – Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'ye dâhil olan gazeteler âfideki vezaifle mükellef bulunacaklardır.

Evvela– Gazeteler şantaj yapmayacaktır.

Saniyen– Gazeteler kabîh elfâz (çirkin sözler) ve imadan ve adab-ı umumiyyeye münâfi (aykırı) münderecatdan mücanebet (sakınma) edecektir.

Salisen– Ecnebi devletlerden veya anasır-ı Osmaniye'den birinin haysiyetini kesr (kıırma) ve izzet-i nefsinin cerîhadâr (yaralayıcı) edecek yolda neşriyatta bulunmayacaktır.

Madde 15 – Gazetelerden biri bir şahıs hakkında ahlakî haleldar edecek surette mütecâvizâne neşriyatta bulunduğu takdirde vuku bulan şikâyet veya ihbar üzerine Meclis-i İdare teşekkül ederek keyfiyeti tetkik ile tecavüzün adab-ı umumiyyeye mugayir bir surette icra edildiğine kanaat hâsıl ederse bunu yazan muharrir Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye'ye mensup olduğu takdirde hakkında cemiyetçe verilecek olan karara tebaiyet (uyum) edecektir. Cemiyete mensup olmayan muharrirler tarafından vukua gelecek tecavüzat üzerine Cemiyetin bir karar-ı ta'yîb (ayıplama) itasıyla gazetelere tebliği cümle-i vezaifindedir.

Madde 16 – Üç kere tarziye (özür dileme) vermeye mecbur olan muharrir Cemiyet azasından bulunduğu takdirde Cemiyetten ihraç edilecektir. Azadan birinin neşriyat-ı

mütecâvizânesi pek muhalif-i edep olursa Meclis-i İdare azasından üçünün vuku bulan teklifi üzerine Cemiyet içtima ederek işi müzakere edecektir.

Mevadd-ı Müteferrika

Madde 17 – Cemiyet azaları Kanun-ı Esasi ahkâmına riayete tahlif edilecektir.

Madde 18 – Cemiyette kumar oynanmayacaktır.

Madde 19 – Cemiyet azasının içtimaı için münasip bir mahal tutulacaktır. İçtima-ı umuminin gayrı zamanlarda bu daire, Cemiyet azasının birbirleriyle teât-i efkâr ve tahassüsât etmelerine ve birlikte hoş bir zaman geçirmelerine hadim bir içtimağâh-ı uhuvvet teşkil edecektir.

Madde 20 – Cemiyet, senede birkaç defa umumi tenezzühler (gezinti) tertip eyleyecektir.

Madde 21 – Gazeteler ve resâil arasında hakk-ı neşriyata riayet olunmak esasını temin için gazeteler âtîdeki noktalara dikkat etmekle mükelleftirler:

Evvela– Bir makale muharririnin ve neşredildiği gazete sahibinin müsaadesi istihsal edilmeden kâmil nakl ve iktibas olunmayacak.

Saniyen– Havadis iktibası caiz ise de menba tasrîh (belirtme) edilecek.

Salisen– Bir gazete veya risalenin, tercümeyle başlayacağını ilân ettiği bir eseri diğer biri tercüme etmeyecektir. Şu kadar ki evvelce tercümeyle başlayan gazete neşriyatını ikmal veya tatil ettikten sonra diğerlerinin tercümeyle salâhiyeti olacaktır.

Madde 22 – Aza-yi fahriyenin gazeteci olmaları meşruttur. Bu gazeteciler Dersââdet’te münteşir olanlara mensup iseler aza-yi asliyenin usul-i kabulleri dairesinde cemiyete kabul olunacaktır. Memalik-i ecnebiyede münteşir gazete muhabirleri mensup oldukları gazetelerin beyannameleri yahut memleketlerinde mevcut matbuat cemiyetlerine mensubiyetlerini müş’ir varakaları üzerine kabul olunur.

Madde 23 – Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye’ye kendilerini kayıt veya kabul ettirmeyen muhabir-i ecnebiyenin Hükümet-i Osmaniye nezdinde muhbir sıfatı ile tanınmaması icap eder.